

Het
lied van
MARINA

TESSA D.M. VRIJMOED

Het
lied van
MARINA

BORGERHOFF
& LAMBERIGTS

Dit boek is gebaseerd op waargebeurde feiten.
Alle personages zijn fictief,
behalve de volgende historische figuren:
de paus, zuster Timotea, pater Roberto,
pater Sacramentino,
Elena en haar tweelingzoons
en Emilio Bonomelli.

I

De pianist	15
Het ijs gebroken	37
Veranderingen op til	53
De overgave	95

II

Belegering	119
De Ark van Noach	153
Niemand is veilig	187

III

Overleven	223
De ontknoping nadert	259
Het bed van de paus	297
Ter nagedachtenis aan	323
Dankwoord	325
Geraadpleegde bronnen	327

De boeren waren gewend geraakt aan de laagvliegende vliegtuigen, waarin je de soldaten in uniform kon zien zitten. Het geratel van mitrailleurs hoorde bij het leven van alledag. Wanhoopskreten van wie een dierbare onder het puin vandaan probeerde te halen klonken tussen het luiden van de kerkklokken door.

En toch, te midden van dat onheil, was ik gelukkiger dan ooit tevoren. In dat eenvoudige bed in die kamer op de tweede verdieping heb ik de spectaculairste momenten van mijn leven meegeemaakt. Samen met jou.

I

*Een fijne liefdesnevel hangt als een allesomvattende vloeistof
om veel van Chopins composities.*

—

Franz Liszt

De pianist

Met de burcht als stille getuige daalde ik af naar het meer. Steil en hobbelig zigzagde het pad van het dorpsplein via het station naar beneden. Kastanjes sponnen een groen dak boven mijn hoofd en meidoorn overgroeide spelonken die alleen de heuvel kende. Ik liet me graag door de weldaad van de natuur overmeesteren, tot mijn gedachten zich begonnen te ordenen. De strandwandelingen rond de krater duurden gewoonlijk zo lang, dat ik vergat wat de reden van mijn verstoorde gemoederen was geweest.

Op andere momenten kwam ik er in gezelschap van de een of de andere heer. Ze brachten me graag naar de oude vulkaanmond, waar je kon praten zonder dat de burens je afluisterden en waar de enscenering het juiste voorspel vormde voor dat waarvoor we gekomen waren. Behalve die keer dat een van hen in de schaduw van een iep zijn broek liet zakken, maar zo schrok van een opvliegender aalscholver, dat we onverrichter zake vertrokken.

Die dag was ik alleen.

In plaats van bij de oever rechtsaf te slaan, naar het ondiepe gedeelte waar je als kind leerde zwemmen, volgde ik de waterlijn in westelijke richting. Ik kende een stenen zitplaats die zichzelf zonder mensenhanden had geschapen. Ik had er dagen alleen met mijn gedachten doorgebracht. Vanaf de keien klom mijn blik via het water op naar het middeleeuwse fort dat ons dorp tekende. Ook vandaag keek het roerloos over het meer uit, zoals het al jarenlang deed en zoals het waarschijnlijk nog jarenlang zou doen. Maar het was 1943. Niets was zeker in deze tijden. Zelfs niet de neutraliteit van het terrein waarop het paleis zich bevond. Want wat was neutraal, nu zoveel landen wreed geschiedenis aan het schrijven waren?

De frisse januariwind kriebelde mijn enkel, waardoor ik met de voet van het ene been de enkel van het andere been begon te krabben. Voordat ik het in de gaten had, floepte de schoen van mijn voet. Het ding viel met een kleine plons het water in.

In plaats van iets te doen, keek ik maar. Ik sprong het water niet in en ik probeerde de schoen niet met een tak naar me toe te trekken. Dat laatste had ook niet gekund, want binnen een mum van tijd was hij weg. Geen bries die landinwaarts waaide en me de schoen terugbracht. Geen vissersboot die ik om hulp had kunnen wenken. Wat moest ik nu? Ik kon niet zonder schoeisel en het feit dat ik het had, was niet vanzelfsprekend.

Veel artikelen waren lastig te krijgen. Moeder had mij en mijn broer van jongs af aan geleerd zuinig te zijn met spullen, nu was zuinigheid meer dan ooit een deugd. We keerden zeep keer op keer om in de hand, totdat de laatste millimeters in onze palmen verdwenen. Voedsel kocht je op de bon en over wachttijden of schaarse kwaliteit durfde niemand te klagen. Wie over een stuk land beschikte, besefte per dag meer en meer hoe gezegend hij was. Dat gold ook voor ons gezin, waarvoor mijn vader goed kon blijven zorgen dankzij de oogst die hij regelmatig thuisbracht. Hij bezat een gebied van een halve hectare op de Mole, zoals het platteland buiten het dorp heette, en dat leverde hem tevens rendement op.

We werden in de gaten gehouden door buitenlandse soldaten en van onze eigen mannen zag je minder, maar in zekere zin hield het ons bekende leven van alledag stand. De bieten die groeiden op de plek van de bloemen in de gemeentetuin waren voor ons slechts zwijgende tekenen van de venijnige oorlog die elders aan de gang was.

Ik probeerde de situatie te relativieren. Wat kon mij die schoen schelen. Ik mocht me gelukkig prijzen met iedere dag dat ik de

deur uit kon, van mijn vrijheid kon genieten, genoeg te eten had. En dat deed ik ook.

Er deden geruchten de ronde over mensen die zonder pardon uit huis werden gehaald en nooit meer terugkwamen. Waar gingen ze naartoe? En waarom dan? Ik wist te weinig en dat was frustrerend. Maar het was niet makkelijk om aan informatie te komen. De radio filterde het nieuws. En wij leefden ons eigen leven, boven op de heuvel aan de voet van de burcht.

Mijn kale voet leed onder de terugtocht. Vanwege de kou, maar meer nog vanwege de harde en ongelijke ondergrond. Ik begon de humor van het voorval dat de rest van mijn leven zou bepalen in te zien. Mijn schoen dreef in het water van een krater zonder vuur. In een vulkaan die niet spuwde maar aantrok.

Italië heeft talrijke vulkanische meren. Op ons dorpsbewoners heeft het water altijd grote aantrekkingskracht gehad. Drie eeuwen geleden maakte een paus er al een kleine pleziervaart en later zouden grote schrijvers de geheimzinnige aard van het meer lauweren. Het is slechts gissen welke dieren en planten er onder het wateroppervlak wonen en de groene bomenkrans langs het strand maakt de mystieke sfeer van het van blauwtinten wisselende meer af.

Toen ik klein was, hadden we geen stromend water thuis. Daarom moesten we naar het meer om water te halen. Moeder kledde ons uit. Ze waste mij en Lorenzo, waarna we in het water mochten spelen. Vervolgens begon ze aan de kleren en de lakens. Samen met de andere vrouwen van het dorp waste ze het wasgoed aan de oever van het meer, waarna ze het aan een lange lijn te drogen hing. Na afloop ging iedereen gewassen en met schone, verkreukelde kleren terug naar huis.

Ik herinner me ook een feest aan het water. Er waren slingers en kraampjes en dorpsbewoners en buitenlanders die geanimeerd stonden te kletsen. Lorenzo en ik mochten er van onze ouders niet heen – mijn broertje was een jaar of acht, dus dan zal ik vijftien zijn geweest – en dat vonden we jammer. Toen mijn moeder 's middags in slaap was gedommeld, besloten we het haar nog eens te vragen.

‘Mam, vind je het goed als we naar het meer gaan?’

Geen beweging. Moeder zat onderuitgezakt op een stoel, haar ademhaling regelmatig, het hoofd tegen de muur.

‘Mogen we even bij het feest gaan kijken?’ probeerde ik ditmaal.

Net op dat moment zakte haar hoofd omlaag, waarna het met een schokje weer omhoog schoot.

Lorenzo en ik keken elkaar blij aan: ze had ja geknikt! En weg waren we.

Om niet te veel op te vallen, namen we elk een koffer mee, zodat we makkelijk langs de bewakers beneden bij het spoor konden komen. De list werkte: ze herkenden ons niet, omdat we zo net toeristen leken – en toeristen kwamen nu eenmaal vaak naar ons dorp. Nadat we ons onder de feestgangers hadden gemengd, raakten we aan de praat met enkele gasten. Die vonden het zo leuk om met twee dorpskinderen te praten, dat ze ons uit aardigheid een paar munten gaven. Tjonge, echt geld. Lorenzo en ik kochten er kersen van bij de boeren die langs de weg hun fruit aanboden. Maar ze smaakten nergens naar, toen vader ons later vond en we ze schuld-bewust doorslikten.

Lorenzo woonde nog bij mijn ouders op de tweede verdieping. En ik daaronder, in het appartement van mijn grootvader. Het was allesbehalve gangbaar dat een vrouw op zichzelf woonde, maar het was zo gegroeid. Toen opa twee jaar geleden stierf, bracht ik meer tijd dan ooit door in de bibliotheek die hij naliet. Ik viel in slaap als ik het zoveelste boek uit had en nu ja, ik ben eenvoudigweg nooit uit zijn huis weggegaan. Het appartement was klein, maar bood de rust en ruimte waar ik behoefte aan had.

Ik gaf water aan de planten en goot een grotere hoeveelheid opgewarmd in een teil. Met mijn voeten in het hete water keek ik naar de kauwen die in de eiken van het park voor mijn huis neerstreken. Ze fladderden rond met een benijdenswaardige onbezorgdheid. Zij stonden dagelijks niet moedeloos op met trieste nieuwsberichten van over heel de wereld. Zij werden niet nagekeken door strenge uniformen.

Ik kon maar kort van de weldadigheid van het water genieten.

Beneden ging de deur open, de trap kraakte. Ik droogde mijn voeten af om mijn gast te kunnen verwelkomen.

‘Dag lieverd!’

‘Buurvrouw!’

‘Kijk eens wat ik voor je heb meegenomen.’

Aan haar arm droeg Celeste een mand peren.

‘Net uit de boomgaard geplukt.’ Licht hijgend van het traplopen zette mijn vriendin het mandje neer. Ik bracht de peren naar het aanrecht.

Celeste leunde tegen de piano. Ze drukte een toets in en schrok van het geluid.

‘Wanneer laat je dat ding nu toch stemmen?’

‘Op de dag dat ik Chopin kan spelen,’ antwoordde ik met het natte fruit in mijn handen. Celeste hoorde de opmerking niet. Ze was naar het raam gelopen en staaarde naar buiten. Haar ogen waren vochtig. Ze haalde diep adem.

‘Het is weer niet gelukt. Ik heb vanochtend gebloed.’ Ze ging in het venster zitten.

‘Ach, Cee...’ Ik droogde mijn handen af en liep naar mijn vriendin toe.

‘Ik dacht echt dat het dit keer raak zou zijn...’ sprak Celeste zacht. ‘Luigi denkt eraan om er maar gewoon mee te stoppen. Hij zegt dat ik niet te genieten ben en nergens anders aan denk.’ Ze haalde een pluk haar uit haar gezicht. ‘Dat laatste is waar... Maar is dat zo erg? In ieder geval zit ik niet de hele tijd met die vreselijke oorlog in m’n kop...’ Celeste zocht mijn ogen op. ‘Moet ik dan mijn droom opgeven?’

Ik gaf geen antwoord.

‘Ik zag mezelf vroeger als moeder van een schare kinderen, minstens vijf. Inmiddels ben ik achtentwintig jaar, heb ik twee miskramen gehad en één doodgeboren kind. Volgende keer beter, zeiden de mensen. Mensen die nooit een slap kindje, in stilte schreeuwend om je liefde, in de armen hebben gehouden. Och, Marì, ik hoop zo dat het me ten minste eenmaal gegund is. Wat zou ik graag dat geluk ervaren, de warmte van een pasgeboren kindje, zijn fijne lijfje willen voelen. Eenmaal, meer vraag ik niet...’

Ik dacht aan moeder, die me meer dan eens had toegeschreeuwd dat ik nooit aan kinderen moest beginnen. Dat het de grootste fout van haar leven was geweest zwanger te raken. Ik dacht aan de lenige notaris met wie ik deze week drie dagen achter beslagen slaapkamerramen had doorgebracht.

Toen Celeste in mijn blik niet vond wat ze hoopte, liep ze met stevige pas terug naar de piano. De toetsen rammelden vals tegen elkaar aan, zodra ze op de stoel naast het muziekinstrument plofte.

Celeste en Luigi probeerden al geruime tijd een kind te krijgen. En toen ze dan eindelijk zwanger was, was de ogenschijnlijk voor spoedige zwangerschap na vijf maanden geëindigd.

Ik kwam bij haar staan en legde mijn arm om haar schouder. Celeste draaide zich wat en begon zacht te huilen. Haar tranen maakten mijn trui nat en ik aaide haar haren.

‘Ik haal wat te drinken.’

Toen ik terugkwam met water, was Celeste gestopt met huilen. Blonde strengen haar verborgen deels twee fletse maar anders zo helderblauwe ogen.

‘Laten we samen wat gaan doen,’ was alles wat ik eruit kreeg.

Celeste keek me enigszins verbaasd aan.

‘Wat leuks gaan doen. Met zijn tweeën,’ probeerde ik. ‘We kunnen naar het buurdorp gaan. Als het morgen weer een stralende dag wordt, zal het een aangename wandeling zijn. En weet je wat jij gaat doen?’ Ik tikte op Celestes bovenbeen. ‘Je trekt die groene blouse aan, die ene die je eens met kerst van Luigi hebt gekregen.’

‘Wat, die chique?’

‘Precies, die chique.’

‘Maar daar is het toch veel te koud voor...’

‘Je trekt gewoon je jas eroverheen. Je zult zien dat je er beter in voelt.’

Celeste twijfelde. Na een tijdje zei ze:

‘Je hebt gelijk. Ik moet mijn zinnen verzetten.’

‘Zo mag ik het horen.’ Ik gaf Celeste een kus op haar wang.

Toen pas zag Celeste mijn schoen. ‘Zeg, waar is die andere?’

‘In het meer...’

‘Niet waar! Hoe is dat nu mogelijk?’

‘Een stomme beweging gemaakt.’

‘Maak je geen zorgen. Ik heb goed bij de schoenmaker opgelet en heb thuis een oude zool en wat leer liggen. Mag ik hem meenemen?’ Zonder antwoord af te wachten, raapte Celeste de schoen op. Wapperend met het ding in haar hand zei ze:

‘Want zonder schoenen kun jij die wandeling morgen wel op je buik schrijven!’

Blij om mijn vriendin weer te zien lachen, sloot ik de deur. Het water in de teil was afgekoeld en ik trok een dik paar sokken aan.

Ik moet iets aanvullen op wat ik eerder zei: het voorval van de verloren schoen op zich was niet genoeg om de rest van mijn leven te kunnen bepalen. Dat incident kreeg pas waarde door wat er de dag erna gebeurde. Ik zal je vertellen hoe.

Het was een uur of half één 's middags toen ik met Celeste het dorp uit wandelde. Aan de ene voet droeg ik mijn overgebleven schoen, aan de andere Celestes creatie. Een soldaat, die waarschijnlijk op weg was naar het kamp verderop, keek nieuwsgierig naar ons. We gingen met de bocht mee, voorbij de *Maestre Pie* waar we vroeger naar school gingen. Het terrein van de 'Vrome Juffen' bevond zich net na het viaduct dat het ene deel van het park met het andere deel verbindt.

Niet zomaar een park. Want ik woon in Castel Gandolfo.

Castel Gandolfo staat al eeuwen bekend als de locatie van het zomerverblijf van de paus. Het gebouw staat op het dorpsplein en trekt met zijn metershoge poort en rijen gesloten ramen onmiddellijk de aandacht. De buitengewone woning laat de bezoeker zich nederig voelen, als hij, onderaan de toelopende oprit, voetje voor voetje dichterbij moet komen om de letters van de plakkatens aan de façade te lezen.

De paus heeft ook een tuin. Of beter gezegd: park. Hoge muren omheinen de tientallen hectaren groen die ons dorp met het aangrenzende Albano verbinden. Celeste en ik probeerden die middag vanaf de Via Galleria di Sotto meerdere malen een glimp van het gevarieerde groen erachter op te vangen. Maar het voornaamste dat we gedurende de twee kilometer durende wandeling konden zien, waren enkele cipressen en pijnbomen.

Eenmaal in Albano gingen we naar Piazza Carducci, een klein marktplein in het centrum. Er werkte onder andere een kleermaakster die alleen knoopsgaten naaide en je vond er een winkel met levensmiddelen. Ik nam Celeste mee naar de taverne van een neef van mijn vader die wel eens bij ons over de vloer kwam. Hij groette